

Kardeş kıskançlığı görülen ve görülmeyen ailelerdeki ebeveyn görüşlerinin incelenmesi

An examination of parents' views in families with and without sibling jealousy

İrem CENGİZ¹, Hakan SARIÇAM²

Makale Geçmişi

Geliş : 04.06.2025

Düzeltilme : 03.10.2025

Kabul : 07.11.2025

Çevrimiçi : 30.12.2025

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Article History

Received : 04.06.2025

Revised : 03.10.2025

Accepted : 07.11.2025

Online : 30.12.2025

Article Type

Research Article

Öz: Bu araştırmanın temel amacı kardeş kıskançlığı belirtileri gösteren ve göstermeyen çocuğa sahip ebeveynlerin görüşlerini incelemek ve bu doğrultuda iki ebeveyn grubunun tutum ve davranışlarını karşılaştırmaktır. Çalışma nitel bir araştırma olup durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi eğitime devam eden en az bir kardeşe sahip olan çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır (11 anne ve 7 baba). Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre kardeş kıskançlığı gösteren çocukların ebeveynlerinin tutum ve davranışları, kardeş kıskançlığı göstermeyen çocukların ebeveynlerin tutum ve davranışlarından farklılık göstermektedir. Ebeveyn tutum ve davranışları kardeş kıskançlığı üzerinde etkilidir. Zaman ayırmada eşitsizlik, ilginin küçük çocuğa çevrilmesi ve küçük çocuğun anneye uyuması gibi ebeveyn tutum ve davranışlarının kardeş kıskançlığını artırdığı; eşit davranma, çocuklar arasında kıyaslama yapmama, ihtiyaçları eşit olarak karşılamaya çalışma gibi ebeveyn tutum ve davranışlarının ise kardeş kıskançlığını azalttığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada kardeş kıskançlığı konusunda ebeveynlerin neler yapabileceği ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıskançlık, Kardeş Kıskançlığı, Anne-Baba Davranışları, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Abstract: The main purpose of this study is to examine the opinions of parents of children who show and do not show signs of sibling jealousy and to compare the attitudes and behaviors of the two parent groups. The study is qualitative, and a case study design was used. The study group consists of the parents (11 mothers and 7 fathers) of children attending preschool who have at least one sibling. In the research, a personal information form and a semi-structured interview form were used as data collection tools. The data were analyzed using content analysis. According to the findings of the study, the attitudes and behaviors of parents of children showing sibling jealousy differ from those of parents of children not showing sibling jealousy. Parental attitudes and behaviors are influential on sibling jealousy. Parental behaviors such as inequality in time allocation, shifting attention to the younger child, and the younger child sleeping with the mother were found to increase sibling jealousy, while behaviors such as treating children equally, not making comparisons between children, and trying to meet needs equally were found to reduce sibling jealousy. The study also provides recommendations on what parents can do regarding sibling jealousy.

Keywords: Envy, Sibling Jealousy, Parental Behavior, Parent-Child Relationship

DOI: 10.24130/eccdjecs.1967202592647

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, iremcengiz.c@gmail.com, ORCID: 0009-0007-6173-7048

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana bilim Dalı, hakansaricam@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8723-1199

SUMMARY

Introduction

Jealousy is a natural and universal emotion that can be observed in most people. It is quite likely to see such an emotion among siblings. The presence of jealousy between siblings is as natural as other emotions such as anger and love (Hart, 2020). However, it can be said that excessive jealousy may lead to negative consequences for children. Children experiencing sibling jealousy may express this emotion in different ways: showing aggressive behaviors, restlessness, excessive love for the sibling, regressive behaviors, being spoiled, not sharing toys and belongings with the sibling, not wanting to separate from the parents or home, etc. (Volling, Kennedy, & Jackey, 2010).

Sibling jealousy can be observed in children during the preschool period, school age, and adolescence (Gitti, 2024). In preschool, jealousy often arises between the ages of 3-6 with the birth of a new sibling (Donat Bacioğlu, 2018). The child may perceive the newborn sibling as a competitor or think that the sibling will take away the love of the parents (Parrott, 2021; Seven, 2018). Not every child experiencing this situation will develop jealousy. However, if the level of jealousy is high, it can turn into behavioral problems in the child (Kolak & Volling, 2011).

From the perspective of attachment theory, Bowlby (1969) stated that young children seeing their siblings on their mothers' laps triggers attachment behavior; the older child's desire to get close to and touch the caregiver in jealousy-provoking situations is a reflection of this attachment behavior (Volling vd., 2014). Children with insecure attachment styles are reported to experience more conflict with their siblings than children with secure attachment styles (Fuller, 2019). Consequently, it can be said that the attachment style of the older child with their caregiver is a factor affecting the relationship between siblings.

When considered in the context of psychodynamically oriented individual psychology theory, according to Adler, the parents' behavior towards the child and the child's birth order in the family have an impact on the individual's personality development. Being an older or younger sibling and being exposed to different parental attitudes after the birth of the younger sibling affects the development of the individual (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2012).

For example, the first child is the center of attention in the family, is unique, and is used to being dependent on his/her parents; with the birth of the second child, this interest decreases and the older child may believe that the attention and love he/she is accustomed to is being taken away from him/her, and the older child may not know how to act in the face of this decreasing interest, which can create a challenging situation for the child (Kararmak & Aydoğan, 2024; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2012).

When viewed in the light of theoretical foundations, it can be said that parental attitudes and behaviors, as well as the feelings of competition and jealousy between siblings, affect children and their personality development in various aspects.

A review of the national literature reveals that there is a limited amount of research on sibling jealousy. In studies focusing on sibling jealousy in early childhood, it is mostly the mothers' views that are considered, while the fathers' views are not included. This research differs from others in that it includes both parents' perspectives. The primary aim of the study is to examine the effects of parental behaviors and attitudes on sibling jealousy. In line with this aim, the following questions have been explored based on the views of mothers and fathers:

- How do parental attitudes and behaviors differ in families with and without sibling jealousy?
- How do mothers and fathers differ in their views on sibling jealousy?
- How do parental attitudes and behaviors affect sibling jealousy?

Method

This research is a qualitative study, and the case study method was chosen as the research method; a holistic multiple-case design was chosen as the pattern. As a type of case study, it is considered appropriate for an explanatory case study. The study group consists of parents of children attending an independent kindergarten and the parents of kindergarten students at a primary school located in the center of Sivas, selected purposively. A total of 18 parents were selected as participants, including 11 parents who believed their children experienced sibling jealousy and 7 parents who did not. Semi-structured interviews lasting approximately 15-20 minutes were conducted with the parents. Since the interviews were recorded, the dialogues were transcribed and analyzed through content analysis.

In this study, credibility was enhanced by controlling for negative situations and making adjustments to the interview questions during the process. Peer debriefing was done, and feedback was obtained from related individuals in the environment. Finally, participant validation was conducted to confirm whether the participants expressed what they intended to say. It can be said that having two different researchers contributed to the consistency of the study. Additionally, to ensure consistency, the researchers coded the data separately and compared their findings. Inter-coder reliability was found to be sufficient.

Results

According to the research findings, in 5 out of 11 families experiencing sibling jealousy, it was stated that the older child was neglected after the sibling was born. In 4 out of 7 families without sibling jealousy, the term "balanced time allocation" was used. Similarly, in 6 out of 11 families experiencing sibling jealousy, it was expressed that the attention shifted to the younger child after the sibling was born.

In families without sibling jealousy, equal interest was mentioned 6 times, and the attitude of trying to meet needs equally was mentioned 5 times. In these families, 6 families emphasized that the older child shared their belongings. These families emphasized effective communication with the older child 3 times and activities involving both the older and younger children 3 times in dealing with sibling jealousy.

Conclusion and Discussion

It is thought that behaviors such as neglecting the older child and giving them less time after the birth of a younger sibling may negatively affect sibling jealousy. Unequal time allocation between siblings, shifting attention to the younger child, and the younger child sleeping with the mother are among the causes of sibling jealousy. It has been found that behaviors such as treating children equally, trying to meet needs equally, avoiding comparisons between siblings, warning related individuals in the environment, and involving fathers more in child care may reduce the level of sibling jealousy experienced by children. Similarly, effective strategies for resolving sibling jealousy include talking with the older child, spending more time with the older child, trying to meet needs simultaneously, and engaging both the older and younger child in joint activities or games.

It is recommended that parents of preschool children approach their older children in the same way after the birth of a younger child, or if not possible, do so without letting the child feel it. Parents should try to treat their children equally, involve fathers in child care to ensure a balance in interest and time between children, and avoid making comparisons between children in front of them. It is also recommended to inform related individuals in the environment about the situation. It is believed that addressing the information gaps of parents about sibling jealousy before the birth of the younger child and informing them about what they can do in cases of sibling jealousy through school psychological counselors would be beneficial.

In this study, data on children's personality and character traits were intended to be collected, but could not be. Future studies on this topic can include children's personality and character traits. It is also recommended that future researchers increase the number of participants in studies related to this issue.

GİRİŞ

Kardeşlik ilişkisi bireylerin hayatlarındaki en uzun süreli ilişkilerden biridir. Bu ilişki içerisinde karışık duygusal süreçleri barındırmaktadır (Howe, Recchia & Kinsley, 2023; Kramer, 2014). Kardeş ilişkilerinde olumlu ve olumsuz duygular farklı düzeylerde deneyimlenebilir. Kardeşlik ilişkisinde olumsuz duyguların yüksek düzeyde seyretmesinin, çocuklara duygusal olarak ya da fiziksel olarak zarar verebileceği ifade edilebilir (Dunn, 2015). Kardeşler arasında görülebilen olumsuz duygulardan birinin kıskançlık duygusu olduğunu söylemek mümkündür. Kardeşler arasında kıskançlık duygusunun olması öfke, sevgi gibi diğer duyguların olması kadar doğaldır (Hart, 2020). Kardeşler arasında görülen kıskançlık duygusu dozunda yaşandığında çocuklar açısından faydalı ve sağlıklı bir durum olabilmektedir (Harrist vd., 2014). Fakat kıskançlık duygusunun aşırı düzeyde görülmesi çocuklar üzerinde (hem büyük kardeş hem de küçük kardeş) olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin kiskanen çocuk gerileme davranışları gösterebilir, kardeşine zarar verici davranışlarda bulunabilir, uyku problemleri yaşayabilir ya da basit sebepler için ağlayabilir veya bağırabilir (Bowes vd., 2014; Saygılı, 2012).

Kıskançlık duygusu çoğu insanda görülebilen doğal ve evrensel bir duygudur. Sevginin ya da sevilen bir kişinin paylaşılmasına katlanamama hali olarak tanımlanabilir (Sargın, 2015). Kıskançlık duygusu romantik kıskançlık ve romantik olmayan kıskançlık olarak iki boyutta görülebilmektedir; kardeş kıskançlığı romantik olmayan kıskançlık türlerinden biridir (Kayrak Çaplı vd., 2023). Yaygın olarak görülebilen kıskançlık duygusunun kardeşler arasında da görülmesi son derece normaldir (Donat Bacioğlu, 2018). Kardeş kıskançlığı; davranışların, içsel duygulanımların ve bilişsel değerlendirmelerin kalıplaşmış bir tepkisini temsil eder. Örneğin bir çocuk yeni doğan kardeşini kendisine bir tehdit olarak algılayabilir ya da çocuk kardeşi doğduktan sonra annesini artık ulaşılmaz bir varlık olarak görebilir. Tüm bu düşüncüler çocukta üzüntü ve kıskançlık duygusunu oluşturabilir (Volling vd., 2014). Genel kanı büyük çocuğun küçük çocuğu kıskandığı şeklindedir. Fakat bunun tam tersi de olabilmektedir. Küçük çocuğun abisini ya da ablasını kıskandığı durumlar da görülebilmektedir (Şipal vd., 2012).

Bağlanma kuramı perspektifinden baktığımızda Bowlby (1969) küçük çocukların kardeşlerini annelerinin kucaklarında görmesinin bağlanma davranışını tetiklediğini ifade etmiştir; büyük çocuğun kıskançlık uyandıran durumlarda bakım verene yakınlaşmak ve dokunmak istemesi bu bağlanma davranışının yansımasıdır (Volling vd., 2023). Bowlby'e (1988) göre çocuklar "güçlü bağlanma davranışı" sergileyerek kayırmacılığa karşı direnmektedir; ayrıca bakım vereni ile arasında güvenli bağlanma geliştiren çocuklar bile kıskançlık yaşayabilir (Hart, 2018). Fakat güvensiz bağlanma stiline sahip çocukların güvenli bağlanma stiline sahip çocuklara göre kardeşleri ile daha

fazla çatışma yaşadıkları ifade edilmektedir (Fuller, 2019). Sonuç olarak büyük çocuğun bakım vereni ile kurduğu bağlanma stiline, kardeşler arası ilişkiyi etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir.

Psikodinamik yönelimli bireysel psikoloji kuramı bağlamında ele aldığımızda Adler'e göre ebeveynlerin çocuğa karşı davranışları ve çocuğun ailedeki doğum sırası bireyin kişilik gelişimi üzerinde etkilidir. Büyük ya da küçük kardeş olmak, küçük kardeşin doğumundan sonra farklılık gösteren ebeveyn tutumlarına maruz kalmak bireyin gelişimini etkilemektedir (Hart, 2024). Örneğin birinci çocuk ailede ilgi odağıdır, biriciktir ve ebeveynlerine bağımlı olmaya alışmıştır; ikinci çocuğun doğumuyla birlikte ise bu ilgi azalır ve büyük çocuk alışılageldiği ilgi ve sevginin elinden alındığına inanabilir ayrıca bu azalan ilgi karşısında büyük çocuk ne şekilde davranacağını bilemeyebilir bu da çocukta zorlayıcı bir durum oluşturabilir (Kararımak & Aydoğan, 2024; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2012). Ebeveynin ilgisini kaybetmiş olmaktan dolayı büyük çocuk kendini güvensiz hissedebilir; bu durumun bir yansıması olarak ise ilk çocuk yeniden ilgi çekebilmek için kardeşiyle bir mücadele yaşayabilir; yerini koruma çabasıyla birlikte güç yönelimli olma özelliğinin temeli atılmış olur (Kararımak & Aydoğan, 2024)

Adler'e göre ikinci çocuk ise; doğduğu andan itibaren ona meydan okuyan bir rakibe sahiptir ve sürekli bir yarış içerisindedir; bunun bir yansıması olarak ikinci çocuk yaşamında hırslı ve yarışmacı olma eğilimi gösterecektir (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2012). Bireysel psikoloji kuramına göre; kardeşler arasındaki yaş farkı bu rekabeti azaltmaktadır (Kararımak & Aydoğan, 2024). Kuramsal temel ışığında bakıldığında ebeveyn tutum ve davranışlarının, kardeşler arasında yaşanan rekabet ve kıskançlık duygusunun çocukları ve kişilik gelişimlerini çeşitli açılardan etkilediği söylenebilmektedir.

Kardeş kıskançlığı çocuklarda okul öncesi dönemde, okul döneminde ve ergenlik döneminde görülebilir (Loeser, vd., 2016). Okul öncesi dönem içerisinde 3-6 yaşları arasında bulunan çocuk aktiftir ve çevresine yönelmiştir. Çocuk uyarıcılar aracılığıyla dış dünyayı keşfetmeye çalışır dolayısıyla insan hayatının en temel becerilerinin kazanıldığı bir dönemdir. Okul öncesi dönemde kıskançlık çoğunlukla 3-6 yaşları arasında yeni bir kardeşin doğumuyla ortaya çıkar (Donat Bacıoğlu, 2018). Çocuk yeni doğan kardeşini kendisine rakip olarak görebilir ya da anne babasının sevgisini elinden alacağını düşünebilir (Parrott, 2021; Seven, 2018). Bu durumu yaşayan her çocukta kıskançlık duygusu oluşabilmektedir. Fakat oluşan bu kıskançlık duygusunun yüksek düzeyde seyretmesi çocukta davranış bozukluğu haline dönüşebilmektedir (Kolak & Volling, 2011). Örneğin çocuk parmak emme davranışı, alt ıslatma davranışı, tırnak yeme davranışı, saldırganlık, kekeleme, uyku problemleri yaşama ya da istenç dışı hareketler yapma gibi davranışlarda bulunabilir (Bakırcıoğlu, 2011). Davranış bozukluğu, bedensel ve psikolojik bozukluklara bağlı olarak ortaya

çıkar. Bu tür bozukluklara sahip çocukların çevreleriyle sağlıklı ilişkiler geliştirebilir (Seven, 2018). Ancak çocukta görülen her sorun ve uyumsuzluğu davranış bozukluğu olarak adlandırmadan önce problemlili davranışı nitelik ve nicelik açısından iyi gözlemlemek gerekir (Cicchetti, 2016). Bu sebeple kardeş kıskançlığı yaşayan çocukların göstermiş oldukları uyumsuz davranışların, tutumların sıklığı ve derecesini iyi gözlemlemek gerekir.

Kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklar bu kıskançlığı; saldırgan davranışlar gösterme, huzursuzluk, kardeşe karşı aşırı sevgi gösterme, regresyon davranışları, şımarık davranma, kardeşi ile oyuncak ve eşyalarını paylaşmama, ebeveynlerden ve evden ayrılmak istememe gibi farklı şekillerde yansıtabilirler (Dağcıoğlu, 2018; Yiğen, 2005). Bu davranışları ve dolayısıyla kardeş kıskançlığının düzeyini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; çocuklar arasındaki yaş farkı, doğum sırası, çocuğun cinsiyeti, çocuğun kişilik ve mizaç özellikleri ve ebeveynlerin tutum ve davranışları olarak sıralanabilir (Qian vd., 2021; Sawyer vd., 2002). Ebeveynlerin tutum ve davranışları çocukta kıskançlık duygusunu tetikleyebilmektedir (Seven, 2018). Örneğin anne ya da baba bir kardeşe diğerinden daha fazla sevgi şefkat gösterdiğinde ya da cinsiyete dayalı ayırım yaptığında daha az sevgi gösterilen ve olumsuz olarak ayrımcılığa maruz kalan çocuklarda “tercih edilen çocuk” fikrinin oluştuğu söylenebilir (Volling vd., 2010). Ebeveynlerinin kardeşini kayırdığını hisseden çocuklar bu durumdan etkilenecek kardeşlerine karşı olumsuz tutumlar gösterebilmektedir (Angın & Erden, 2019).

Konu ile ilgili olarak ulusal literatür incelendiğinde daha önce okul öncesi dönemde kardeş kıskançlığı konusunu ele alan makale ve tez çalışmaları yapıldığı fakat bu çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Yiğen (2005) üç-altı yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığını incelediği çalışmada, kıskançlık davranışı ile çocukların yaş farkı, annelerin tutumu, annelerin öğrenim düzeyi ve çocukların bulunduğu aile tipi arasında ilişki bulunamadığını; kardeş kıskançlığı yaşayan çocukların gerileme davranışları gösterdiğini bulgulamıştır. Gitti (2024) ise yapmış olduğu çalışmada kardeş kıskançlığı ile annenin yorgun olması, annelerin yeterli ilgi ve sevgi gösterememesi ve tutarsız anne-baba tutumu arasında ilişki bulunduğunu; çocukların yaşı, cinsiyeti arasında ilişki bulunamadığını bulgulamıştır.

Uluslararası literatür incelemesi yapıldığında konuyla ilgili olarak birçok makalenin kaleme alındığı görülmüştür. Volling vd., (2010) yapmış oldukları çalışmada kardeş kıskançlığı ile ebeveyn davranışları arasında, ebeveynlerin evlilik ilişkisinin kalitesi arasında ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer bir çalışmada Howe vd., (2023) olumlu kardeş ilişkileri kurmanın olumlu faydalarının ömür boyu sürebileceği, kardeşler arasındaki yüksek düzeydeki olumsuz ilişkilerin ise sorunlu gelişim sonuçları ile ilişkilendirilebileceğini ifade etmişlerdir. Erişilen çalışmalarda kardeş

kıskançlığını etkileyen farklı faktörler olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ise bu değişkenlerden biri olan anne-baba tutum ve davranışlarının kardeş kıskançlığı üzerindeki etkileri araştırma kapsamı olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Ulusal alan yazında okul öncesi dönemde kardeş kıskançlığı konusunda yapılan araştırmaların (Er & Sarıçam, 2016; Gitti, 2024; Otrar & Kurt Kaya, 2021; Yiğen, 2005; Yuvacı & Ceylan, 2024; Yüksek Usta & Köçer, 2022) sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Erişilen çalışmaların ölçek geliştirme, nedensel karşılaştırma, durum çalışması ve fenomenoloji şeklinde nicel veya nitel çalışmalar olduğu görülmüştür. Okul öncesi dönemde kardeş kıskançlığını konu edinen Yiğen (2005), Er ve Sarıçam (2016) ve Gitti'nin (2024) çalışmalarında, annelerin görüşlerine başvurulduğu babaların görüşlerine yer verilmediği görülmüştür. Bu çalışmada kardeş kıskançlığı görülen ve görülmeyen ailelerdeki babaların görüşlerine de yer verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmada anne-baba tutumlarının kardeş kıskançlığı üzerindeki etkisi üzerine odaklanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında diğer çalışmalardan farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Araştırma kapsamında anne ve babaların görüşlerinden yola çıkarak şu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır:

1. Kardeş kıskançlığı görülen ve görülmeyen ailelerde ebeveyn tutum ve davranışları nasıl farklılık göstermektedir?
2. Anne ve babaların kardeş kıskançlığına dair görüşleri nasıl farklılık göstermektedir?
3. Anne-baba tutum ve davranışları, kardeş kıskançlığını nasıl şekillendirmektedir?

Araştırma sonuçlarının okul öncesi dönem velilerine, okul öncesi öğretmenlerine ve okul öncesi kademesinde görev yapan okul psikolojik danışmanlarına kardeş kıskançlığını önleme ve kardeş kıskançlığıyla baş etme konularında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel bir araştırma olup yöntem olarak durum çalışması yöntemi; desen olarak bütüncül çoklu durum deseni seçilmiştir. Durum çalışması türü olarak ise açıklayıcı durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması yönteminde bir ya da birden fazla durum ayrıntılı olarak incelenir. Söz konusu durum, bir bağlam, kurum, bir kişi veya kişiler olabilir. Bütüncül çoklu durum deseninde; birden fazla, kendi başına bir bütün olarak görülebilecek durumlar söz konusudur; her bir durum tek başına ele alınır ve daha sonra birbirleri ile karşılaştırılır (Yıldırım & Şimşek, 2021) ifadesine dayalı olarak çalışmada kardeş kıskançlığı görülen ailelerdeki ebeveynler ve görülmeyen ailelerdeki

ebeveynler ile görüşme yapılması ve görüşlerin karşılaştırılması amacı olması sebebiyle bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır.

Katılımcılar

Araştırmada örneklem yöntemi olarak amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi; zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların ayrıntılı olarak çalışılmasına imkân veren, olgu ve olayların keşfedilmesini ve açıklanmasını sağlayan bir örnekleme yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Çalışma grubunu Sivas merkezde bulunan bir bağımsız anaokulunun velileri ve bir ilkokulun anasınıfı velileri oluşturmaktadır. Araştırmaya 18 veli katılmıştır. Velilere görüşme öncesinde ulaşılmış ve çocukları arasında kardeş kıskançlığı olup olmadığı bilgisi alınmış, daha sonra kardeş kıskançlığı görülen ve görülmeyen olarak veliler iki gruba ayrılmıştır. Katılımcılara yönelik betimleyici bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılar İle İlgili Betimleyici Bilgiler

Kardeş Kıskançlığı Görülen Ailelerdeki Ebeveynler				Kardeş Kıskançlığı Görülmeyen Ailelerdeki Ebeveynler			
Katılımcılar	Yaş	Öğrenim Durumu	Meslek	Katılımcılar	Yaş	Öğrenim Durumu	Meslek
A1	31	Lise	Ev hanımı	A6	34	Üniversite	Ev hanımı
B1	34	Ortaokul	Esnaf	B6	38	Lise	Esnaf
A2	36	Yüksek lisans	Öğretmen	A7	41	Üniversite	Ev hanımı
B2	36	Üniversite	Bankacı	B7	43	Lisans	İşletme Müdürü
A3	26	Ortaokul	Ev hanımı	A9	33	Lisans	Ev hanımı
B3	28	Lise	Askeri personel	A10	28	Ortaokul	Ev hanımı
A4	27	Ortaokul	Ev hanımı	A11	27	Lise	Ev hanımı
B4	36	Ortaokul	İşçi				
A5	27	Lise	Ev hanımı				
B5	28	Ön lisans	İşçi				
A8							

Tablo 1’de katılımcılara ait demografik bilgiler incelendiğinde, araştırmaya 11 anne ve 7 babanın katıldığı görülmektedir. Katılımcıların yaşları 26-43 yaş aralığında değişmektedir. Katılımcıların öğrenim durumları ve meslekleri değişkenlik göstermektedir. Her iki ebeveyn grubunda da farklı öğrenim seviyesine sahip katılımcılar bulunmaktadır.

Tablo 2. Çocuklar İle İlgili Demografik Bilgiler

Kardeş Kıskançlığı Görülen Ailelerdeki Çocuklar			Kardeş Kıskançlığı Görülmeyen Ailelerdeki Çocuklar		
Çocuklar	Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	Kardeşinin Yaşı ve Cinsiyeti	Çocuklar	Çocuğun Yaşı ve Cinsiyeti	Kardeşinin Yaşı ve Cinsiyeti
Ç1	5, K	7, E	Ç6	5, K	3, E
Ç2	5, E	1, E	Ç7	5, E	3, K
Ç3	6, K	3, E	Ç9	4, E	3, E
Ç4	5, K	1, K	Ç10	5, K	5, K
Ç5	4, E	1, E	Ç11	5, K	4, K
Ç8	6, K	2, K			

Tablo 2’ de çocuklara ait bilgiler incelendiğinde görülen ve görülmeyen grupta her iki cinsiyetten de çocukların bulunduğu görülmektedir. Kardeşler arasındaki yaş farkının ise görülen grupta nispeten daha fazla olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Veriler görüşme yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve bilgilendirme metni içeren “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu’nda ebeveynin yaşı, mesleği, çocuklarının yaşı ve cinsiyeti gibi sorulara yer verilmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu aracılığıyla kardeş kıskançlığı görülen ailelerdeki ebeveynlere 6 tane açık uçlu soru ve görülmeyen ailelerdeki ebeveynlere açık uçlu 4 tane soru yöneltilmiştir. Sorular rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanındaki uzmanların öneri ve sonrası teyitlerle hazırlanmıştır. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunda yer alan sorulardan birkaçı şu şekildedir:

Kardeş kıskançlığı görülen aileler için sorular;

1. Küçük çocuğunuz doğduktan sonra büyük çocuğunuza karşı davranış ve tutumlarınızda ne gibi değişiklikler oldu?
2. Şu anda küçük çocuğunuza ve büyük çocuğunuza karşı olan tutum ve davranışlarınızı karşılaştırsanız neler söylersiniz?
3. Çocuğunuzda neden kardeş kıskançlığı olduğunu düşünüyorsunuz? Bu kıskançlığı nasıl fark ettiniz?

Kardeş Kıskançlığı Görülmeyen Aileler İçin Sorular;

1. Küçük çocuğunuz doğduktan sonra büyük çocuğunuza karşı davranış ve tutumlarınızda ne gibi değişiklikler oldu?
2. Şu anda küçük çocuğunuza ve büyük çocuğunuza karşı olan tutum ve davranışlarınızı karşılaştırsanız neler söylersiniz?
3. Çocuğunuzda kardeş kıskançlığı olmadığını nasıl fark ettiniz?

Verilerin Toplanması

Araştırma için ilk olarak Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu'ndan uygun kararı alınmıştır. Daha sonra Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden "Araştırma Uygulama İzni" alınmış; öğrencilerin kayıtlı bulunduğu okulların yöneticilerine izin belgesi iletilmiştir. Okul yöneticileri ile görüşülerek onay alınmıştır. Belirtilen aşamalardan sonra tüm velilere iletişim kanalları üzerinden okul öncesi kademesine devam eden çocuklarının kardeş kıskançlığı olup olmadığı sorulmuştur. Daha sonra çocuklarında kardeş kıskançlığı olduğunu düşünen 11 veli ve olmadığını düşünen yedi veli olmak üzere toplam 18 veli seçilerek katılımcılar belirlenmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 18 veliden demografik bilgi formu ve onay formu yazılı olarak alınmıştır. Daha sonra kardeş kıskançlığı görülen aileler ve kardeş kıskançlığı görülmeyen aileler olarak ayrılıp farklı görüşme formları yöneltmiştir. Kardeş kıskançlığı gösteren 6 çocuktan 5'inin hem anne hem babasıyla; bir çocuğun ise sadece annesi ile görüşme yapılmıştır. Kardeş kıskançlığı göstermeyen grupta ise altı çocuktan ikisinin hem anne hem babasıyla; dört çocuğun sadece annesiyle görüşme yapılmıştır. Görüşmeler okul yöneticilerinin bilgisi dahilinde okulların psikolojik danışma ve rehberlik servisinde gizlilik esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve yaklaşık olarak 15-20 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmeden önce ses kaydı alınacağı katılımcılara bildirilip yazılı onayları alınmıştır. Görüşme yapılan kişilere bir kod verilmiştir ve ses kayıtları metne çevrildikten sonra imha edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler nitel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi; kurallara dayanan kodlamalarla bir içeriğin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorilerine ayrılarak analiz edildiği sistematik bir tekniktir (Büyüköztürk vd, 2024). Veriler analiz edilirken öncelikle katılımcıların ses kayıtları yazılı olarak metne çevrilmiştir. Tüm yazılı içerik birkaç defa okunarak iki ayrı yazar tarafından kodlama yapılmıştır. Daha sonra görüşme soruları doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. İki ayrı yazar tarafından oluşturulan temalar incelenmiş ve ortak olan temalarda görüş birliği sağlanarak karar verilmiştir. Katılımcı gruplarına göre temaların alt temaları oluşturulmuştur. Son olarak ise kodlar uygun tema ve alt temalar yerleştirilerek frekans değerleri belirtilmiştir.

İnandırıcılık

Nitel araştırmalarda inandırıcılık kısaca araştırma sonuçlarının gerçeği doğru bir şekilde temsil edebilmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2021). İnandırıcılığı artırabilmek için farklı yöntemler uygulanmaktadır. Bu çalışmada inandırıcılığın artırılması amacıyla olumsuz durum kontrolü yapılarak süreç içerisinde görüşme sorularına ekleme ve çıkarmalar yapılmıştır. Akran bilgilendirmesi yapılarak çevredeki ilişkili kişilerden geri bildirimler alınmıştır. Son olarak katılımcı

teyidi yapılarak katılımcılara söylemek istediklerini tam olarak ifade edip etmedikleri sorularak verdikleri yanıtlar teyit edilmiştir.

Tutarlılık-Doğrulanabilirlik

Nitel bir araştırmada tutarlılığı sağlayabilmek amacıyla genellikle kodlayıcılar arası tutarlılık incelemesi yapılmaktadır. Bu araştırmada iki farklı araştırmacının bulunmasının tutarlılığı artıran bir faktördür. Ayrıca yine tutarlılığın sağlanabilmesi amacıyla araştırmacılar verileri birbirlerinden ayrı olarak kodlayarak karşılaştırmışlardır. Kodlayıcılar arası tutarlılığın yeterli düzeyde olduğu görülmüştür.

Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre doğrulanabilirlik araştırmacının araştırma sonuçlarını nesnel ve yansız olarak aktarmasıdır. Araştırmada, araştırmacı süreci ve adımları mümkün olduğunca olduğu gibi aktarılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Ebeveynlere yöneltilen “Küçük çocuğunuz doğduktan sonra büyük çocuğunuza karşı davranış ve tutumlarınızda ne gibi değişiklikler oldu?” sorusuna ilişkin verilen cevaplar ile küçük çocuğun doğumu sonrası görülen ebeveyn davranışları teması oluşturulmuş ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Küçük Çocuğun Doğumu Sonrası Görülen Ebeveyn Davranışları Teması

Tema	Alt tema	Kod	f	Katılımcı
Küçük çocuğun doğumu sonrası görülen ebeveyn davranışları	Kardeş kıskançlığı görülen gruptaki ebeveyn davranışları	Büyük çocuğa daha az zaman ayırma	4	A2, A8, B2, B5
		Değişiklik yok	3	A4, B3, B4
		Küçük çocuğa daha fazla ilgi gösterme	1	A5,
	Kardeş kıskançlığı görülmeyen gruptaki ebeveyn davranışları	Eşit davranmaya çalışmak	2	B6, A7,
		Ayrım yapmamak	2	B6, A10
		Değişiklik yok	2	B7, A11
		Büyük çocuğa daha fazla zaman ayırma	1	A9,
		Eşit zaman ayırmaya çalışma	1	A6,
		Büyük çocuğun yaşamında değişiklik yapmamak	1	B6

Tablo 3'te görüldüğü üzere ebeveynlerin küçük kardeşin doğumu sonrası gösterdikleri davranış değişiklikleri iki alt temaya ayrılmıştır (Kardeş kıskançlığı görülen gruptaki ebeveyn davranışları, Kardeş kıskançlığı görülmeyen gruptaki ebeveyn davranışları). Tablo 3 incelendiğinde kardeş kıskançlığı görülen grupta büyük çocuğa daha az zaman ayırma (f=4) ve değişiklik yok (f=3) ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Kardeş kıskançlığı görülmeyen grupta ise eşit davranmaya çalışmak (f=2), ayırım yapmamak (f=2) ve değişiklik yok (f=2) ifadeleri ön plana çıkmaktadır.

Ebeveynlerin büyük çocuğa daha az zaman ayırma ile ilgili ve eşit davranmaya çalışmakla ilgili görüş bildiren ifadeleri aşağıda verilmiştir.

B5: “Davranış ve tutumlarımda zaman ayırma konusunda haliyle diğerine önceden ilk çocuğuma önceden beş saat zaman ayırıyorsam şimdi bu zaman haliyle ister istemez yani iki buçuğa değil ikiye bile düştü.”

A7: “Büyüğün hiçbir ihtiyacını eksik bırakmadık ne sevgisiz bıraktık kesinlikle eşit davrandık bir problem yaşamadık yani bu süreçte.”

Kardeş kıskançlığı görülmeyen çocukların ebeveynlerinin görüşme sorularına verdiği yanıtlardan yola çıkarak kardeş kıskançlığının düzeyini azaltan anne-baba tutum ve davranışları teması oluşturulmuştur.

Tablo 4. Kardeş Kıskançlığının Düzeyini Azaltan Anne-Baba Tutum Ve Davranışları Teması

Tema	Alt Tema	Kod	f	Katılımcı
Kıskançlığın düzeyini azaltan ebeveyn tutum ve davranışları	Kardeş kıskançlığı görülmeyen gruptaki ebeveynlerin davranışları	Eşit davranma	6	A6, A7, A9, A10, A11, B6,
		İhtiyaçları eşit olarak karşılamaya çalışma	5	A7, A9, A11, B6, B7
		Aynı anda ilgilenmeye çalışma	4	A9, A11, B6, B7,
		Kıyaslama yapmama	3	A6, A11, B6
		Çevredeki ilişkili kişileri konuyla ilgili uyarma	2	A6, A11
		Babanın çocuk bakımına daha fazla dâhil olması	2	A6, B6

Tablo 4’ te görüldüğü üzere kardeş kıskançlığı olmayan ailelerdeki ebeveynlerin görüşleri analiz edilerek kıskançlığın düzeyini azaltan ebeveyn tutum ve davranışları teması oluşturulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde ön plana çıkan ifadelerin eşit davranma (f=6), ihtiyaçları aynı anda karşılamaya çalışma (f=5), aynı anda ilgilenmeye çalışma (f=4) ve kıyaslama yapmama (f=3) ifadeleri olduğu görülmektedir.

Anne-babaların eşit davranma ve ihtiyaçları aynı anda karşılamaya çalışma, aynı anda ilgilenmeye çalışma ve kıyaslama yapmamak ile ilgili görüş bildiren ifadeleri aşağıda verilmiştir.

A10: “Aynı eşit ikisi de aynı hocam benim için diyorum ya ikiz oldukları için yedi yirmi dört hani ikisi beraber oldukları için hani ona farklı ona farklı yapılmıyor ikisine de ne dersem ya da ne yaparsam ona da aynısını yapıyorum hani büyüdüklerinde de sıkıntı yaşamassınlar kendilerini bilsinler diye.”

B7: “Valla ne yapıyorsak ikisini aynı anda yapıyoruz. Yani bir şey alıyorsak öbürünü de alıyoruz.”

A11: “Ben genelde ikisiyle aynı ilgileniyorum yani her şeyleriyle banyo yaptırırsam hani hanginiz önce girmek istersiniz diye soruyorum ondan sonra ikisini aynı anda banyo yaptırıyorum. Aynı anda yemek yediriyorum, küçüğün karnını doyururken bir taraftan diğer elimle de ona yedirmeye çalışıyordum, uyurken aynı şekilde uyuyorlar aynı şekilde uyanıyorlar.”

A6: “Yani biz iki kardeş arasında kıyaslama da yapmıyoruz. Yani P. 'ye E.' yi örnek göstermiyoruz ya tamam bazen yılda bir iki kere ağzımızdan kaçabiliyor insanız. Ama genel anlamda iki kardeşi birbirine kıyaslama yok, babasında da yok yani gene saklambaç oynuyorsa beraber oynuyorlar veya bir şeyi bizde şey yok hani bak işte P. işte ne güzel şunu yapıyor ya da işte E. bunu ne güzel yapıyor. Bak işte P. yemeğini yiyor, sen yemedin bizde böyle bir şey yok. Hani kıyas yok hiçbir çocukla yok zaten iki kardeş arasında da yok”

Kardeş kıskançlığı görülen çocukların ebeveynlerinin görüşme sorularına verdiği yanıtlardan yola çıkarak kardeş kıskançlığını olumsuz yönde etkileyen anne-baba tutum ve davranışları/durumlar teması oluşturulmuştur.

Tablo 5. Kardeş Kıskançlığını Olumsuz Yönde Etkileyen Anne-Baba Tutum Ve Davranışları/Durumlar Teması

Tema	Alt Tema	Kod	Frekans	Katılımcı
Kardeş kıskançlığını olumsuz yönde etkileyen ebeveyn tutum ve davranışları	Kardeş kıskançlığı görülen gruptaki ebeveynlerin davranışları	İlginin diğer çocuğa çevrilmesi	6	A2, A8, B2, B3, B4, B5
		Zaman ayırmada eşitsizlik	2	A2, A8,
		Küçük çocuğun anneyle uyuması	2	A2, B3

Tablo 5’ te görüldüğü üzere; kardeş kıskançlığı olan ailelerdeki ebeveynlerin görüşleri analiz edilerek kardeş kıskançlığını olumsuz yönde etkileyen ebeveyn tutum ve davranışları teması oluşturulmuştur.

Tablo 5 incelendiğinde ilginin diğer çocuğa çevrilmesi (f=6) ifadesi ön plana çıkmaktadır.

Ebeveynlerin ilginin diğer çocuğa çevrilmesiyle ilgili görüş bildiren ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

A8: “Küçük bakıma daha çok muhtaç olduğu için onunla daha fazla ilgileniyorum diyebilirim. Hani kendi işlerini kendi halledemediği için daha fazla ilgileniyorum ama D.’ den daha çok işlerini sanki o daha böyle büyük gelmeye başladı gözüme. Kendi ihtiyaçlarını kendinin karşılamasını bekliyorum daha çok.”

B4: “Çocuk küçük diye biraz daha ilgi gösteriyoruz sadece o. Yoksa diğerleri büyük diye başka bir şey yok.”

Kardeş kıskançlığı görülen gruptaki katılımcılara yöneltilen “Çocuğunuzda neden kardeş kıskançlığı olduğunu düşünüyorsunuz? Nasıl fark ettiniz bu kıskançlığı?” sorularına verilen cevaplardan ebeveynlerin gözünden kardeş kıskançlığının varlığının işaretleri teması oluşturulmuştur.

Tablo 6. Ebeveynlerin Gözünden Kardeş Kıskançlığının Varlığının İşaretleri

Tema	Alt Tema	Kod	f	Katılımcı
Ebeveynlerin gözünden kardeş kıskançlığının varlığının işaretleri	Kardeş kıskançlığı görülen gruptaki ebeveynlerin görüşleri	Fiziksel şiddet davranışları	7	A2, A3, A4, A5, B3, B4, B5
		Eşyalarını paylaşmak istememe	4	A2, A3, A4, B3
		Gerileme davranışları	3	A2, A5, B2
		Büyük çocuğun kendisini küçük çocukla karşılaştırması	3	A8, B2, B3

Tablo 6’ da görüldüğü gibi kardeş kıskançlığı görülen çocukların anne-babalarının görüşleri analiz edilerek ebeveynlerin gözünden kardeş kıskançlığının işaretleri teması oluşturulmuştur. Tablo 6 incelendiğinde en çok dile getirilen ifadelerin fiziksel şiddet davranışları (f=7) ve eşyalarını paylaşmak istememe (f=4) davranışlarının olduğu görülmüştür.

Anne-babaların çocuklarının fiziksel şiddet davranışları ve eşyalarını paylaşmak istememe davranışı ile ilgili görüş bildiren ifadeleri aşağıda verilmiştir.

A5: “Ne olabilir ki yani dediğim gibi vurma davranışı vardı zaten işte kontrol edemiyor aslında biraz da kendini oyun oynarken falan hız yaptığı zaman vurma itme davranışı falan bunlarla daha çok hani fark ettim. Başka dediğimiz gibi yani bu vurma davranışlarından dolayı onun kıskançlığı olduğunu tespit ediyoruz.”

B3: “E. biraz sinsî bir çocuk. Bizim yanımızdayken kolay kolay çok vurmamaya gayret ediyor. Ama bizim görmediğimiz kısımlarda vuruyor, çelme takıyor cimcikleme gibi huyları oluyor. Kıskançlık olayı var. Eşimin dediği gibi oyuncağını kardeşiyle paylaşmıyor. Ama şöyle de bir durum var mesela birine kızdığım zaman ikisi bir olup birbirlerini koruma şeyleri de var. Gizli bir sevgi var içlerinde ama kendileriyle anlaşıyorlar.”

Kardeş kıskançlığı görülmeyen gruptaki ebeveynlere yöneltilen “Çocuğunuzda kardeş kıskançlığı olmadığını nasıl fark ettiniz?” sorusuna verilen yanıtlar incelenerek ebeveynlerin gözünden kardeş kıskançlığı olmadığının veya düşük düzeyde olduğunun işaretleri teması oluşturulmuştur.

Tablo 7. Ebeveynlerin Gözünden Kardeş Kıskançlığı Olmadığının/Düşük Düzeyde Olduğunun İşaretleri

Tema	Alt Tema	Kod	f	Katılımcı
Ebeveynlerin gözünden kardeş kıskançlığı olmadığının veya düşük düzeyde olduğunun işaretleri	Kardeş kıskançlığı görülmeyen gruptaki ebeveynlerin görüşleri	Eşyalarını paylaşma	6	A6, A7, A9, A10, A11, B6
		Fiziksel şiddet davranışının olmaması	3	A6, A9, B6
		Beraber vakit geçirmeleri	2	A6, A10
		Büyük çocuğun kendisini küçükle kıyaslamaması	1	A10

Tablo 7’de görüldüğü üzere kardeş kıskançlığı olmayan çocuklarının anne-babalarının görüşleri analiz edilerek ebeveynlerin gözünden kardeş kıskançlığı olmadığının/düşük düzeyde olduğunun işaretleri teması oluşturulmuştur. Tablo 7 incelendiğinde oyuncasını/eşyalarını paylaşma davranışı (f=6) ve vurma/zara verme davranışının olamaması (f=3) ifadeleri ön plana çıkmaktadır.

Anne-babaların oyuncasını/eşyalarını paylaşma davranışı ve vurma/zara verme davranışının olamaması ile ilgili görüş bildiren ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

B6: “Paylaşmama gibi bir şey hiç olmadı. Zorlama hiçbir şekilde ikisinde de yok. İşte sadece ben oynayacaktım onu bana verir misin ve kibarlar yanı.”

A9: “Ya kardeşine zarar vermemesiyle fark ettim. En önemli şey eşyalarını paylaşmasıyla hani bu benim o oynamasın o yapmasın o dokunmasın davranışları hiç olmadı. Aksine kardeşine biri bir şey kendisine biri bir şey verdiği zaman hani onu paylaşıyor, kardeşime de getirdim diyor. Eğer kardeş kıskançlığı olsa hani çocuğa zarar verir, odasını paylaşmaz oyuncaklarını eşyalarını hiç paylaşmaz diye düşünüyorum”.

Kardeş kıskançlığı olan gruptaki anne babalara yöneltilen “Çocuğunuzun yaşadığı kardeş kıskançlığı sorununu çözebilmek adına neler yapıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar incelenerek ebeveynlerin kardeş kıskançlığıyla baş etme davranışları teması oluşturulmuştur.

Tablo 8. Ebeveynlerin Kardeş Kıskançlığıyla Baş Etme Davranışları

Tema	Alt Tema	Kod	f	Katılımcı
Ebeveynlerin kardeş kıskançlığıyla baş etme amaçlı yaptıkları davranışlar	Kardeş kıskançlığı görülmeyen gruptaki ebeveynlerin görüşleri	Büyük çocukla konuşma	3	A3, A8, B5,
		Küçük ve büyük çocukla birlikte vakit geçirme	3	A5, B1, B2
		Büyük çocukla daha çok vakit geçirmeye çalışma	2	A2, B5
		İhtiyaçları aynı anda karşılamaya çalışma	2	A4, B4

Tablo 8’de görüldüğü üzere kardeş kıskançlığı olmayan çocukların anne-babalarının görüşleri analiz edilerek ebeveynlerin kardeş kıskançlığıyla baş etme davranışları teması oluşturulmuştur. Tablo 8

incelendiğinde en çok dile getirilen ifadelerin büyük çocukla konuşmak ($f=3$) ve küçük ve büyük çocukla birlikte vakit geçirmek ($f=3$) olduğu görülmüştür.

Anne-babaların büyük çocukla konuşmak ve küçük ve büyük çocukla birlikte vakit geçirmek ile ilgili görüş bildiren ifadeleri aşağıda verilmiştir.

A3: “Konuşuyorum bazen kızım ile ama yine de çok fazla bir şey değişmiyor yani onun dışında da başka bir şey yapmıyoruz açıkçası.”

B2: “Aslında kıskandığı konu her neyse o konu içerisine dâhil etmeye çalışıyoruz. İşte örneğin yine biraz önceki söylemiş olduğum örnekteki gibi eğer kardeşini yürütmeye çalışıyorsam ve E. ‘de bundan hoşlanıp “Baba bana da yaptır” diyorsa haliyle E. ‘de yapıyorum veya küçük çocuğu sırtıma aldysam omuzlarıma çıkardysam babasının omzunda mutlu bir görüntü veriyorsa etrafa E. ‘de istiyor “Baba beni de alın” diyor tabii ki diyorum hemen onu da alıyorum veya birini kucağıma aldığım zaman “Baba beni de kucağına al” dediği zaman onu da alıyorum bu şekilde birlikte vakit geçirmeye çalışıyoruz ama onun dışında E. ‘nin bu kıskançlık davranışlarının dışına itmiyorum tabii ki hiçbir zaman.”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada kardeş kıskançlığı görülen çocukların ebeveynlerinin görüşleri ile kardeş kıskançlığı görülmeyen çocukların ebeveynlerinin görüşleri incelenmiş; benzerlikler ve farklılıklar taşıdığı görülmüştür. İlk olarak küçük kardeşin doğumundan sonra büyük çocuğa karşı gösterilen ebeveyn tutum ve davranışları her iki grupta da incelenmiştir. Kardeş kıskançlığı yaşayan çocukların ebeveynlerinin görüşleri incelendiğinde, görülmeyen gruptaki ebeveynlerin görüşlerinden farklılık gösteren tutum ve davranışların büyük çocuğu ihmal etme ve büyük çocuğa daha az zaman ayırma olduğu görülmüştür. Kardeş kıskançlığı yaşamayan çocukların ebeveynlerinin görüşleri incelendiğinde görülen gruptaki ebeveynlerin görüşlerinden farklılık gösteren tutum ve davranışların çocuklarına eşit davranmaya çalışmak ve çocukları arasında ayırım yapmamak olduğu görülmüştür. Küçük çocuk doğduktan sonra ebeveynlerin büyük çocuklarını ihmal etme ve ona daha az zaman ayırma davranışlarının kardeş kıskançlığını tetikleyebileceği düşünülmektedir. Buna karşın ebeveynlerin eşit davranmaya çalışma ve ayırt etmeme davranışlarını göstermelerinin ise kardeş kıskançlığını azaltma yönünde etkili olabileceği düşünülmektedir. Örneğin Gitti (2024), yaptığı çalışmada okul öncesi dönem çocuklarında kardeş kıskançlığı ve annelerinin müdahale yöntemlerini araştırmıştır. Bu araştırmada ebeveyn tutumlarının kardeş kıskançlığını etkilediğini; yeterli ilgi ve sevgi göstermeme davranışının ön plana çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Bu açıdan bakıldığında yapılan çalışmayla ulaşılan sonucu destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Küçük kardeşin doğumundan sonra anne veya babanın ilgisinin büyük çocuktan küçük çocuğa

çevrilmesinin, büyük çocuğa eskiye nazaran daha az zaman ayrılmasının çocukta kıskançlık duygusunu ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, ebeveynlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplardan yola çıkarak kardeş kıskançlığı düzeyini azaltan ebeveyn tutum ve davranışları belirlenmeye çalışılmıştır. Kardeş kıskançlığı yaşamayan çocukların ebeveynlerinin tutum ve davranışlarının şu şekilde olduğu görülmüştür: eşit davranma, aynı anda ilgilenmeye çalışma, kardeşler arasında kıyaslama yapmama, ihtiyaçları eşit olarak karşılamaya çalışma, çevredeki ilişkili kişileri konuyla ilgili uyarma ve babanın çocuk bakımına daha fazla dâhil olması. Bu sonuçtan yola çıkarak belirtilen ebeveyn tutum ve davranışlarının çocukların yaşadığı kardeş kıskançlığı düzeyini azaltmada etkili olabileceği görülmüştür. Yaptığı bir araştırmada Erginoğlu (2015), anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemleri, kardeş ilişkilerini bazı değişkenler açısından değerlendirmiştir. Araştırmacı kardeş ilişkileri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi alt amaç olarak araştırmış ve bunun sonucunda demokratik davranma ve eşitlik tanıma ebeveyn tutumu ile kardeş ilişkilerinin alt boyutları arasında ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Buna göre demokratik davranma ve eşitlik tanıma ebeveyn tutumu ile kardeşler arasında yakınlık/sıcaklık ve rekabet boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişki; çatışma boyutu ile arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu dile getirmiştir. Volling, McElwain ve Miller (2002) ebeveyn tavrının kardeş kıskançlığında etkili olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak anne babaların çocuklarına eşit davranma yaklaşımlarının kardeş ilişkilerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Anne babalarla yapılan görüşmeler sonucunda kardeş kıskançlığını olumsuz yönde etkileyebilecek ebeveyn davranışları belirlenmeye çalışılmıştır. Kardeş kıskançlığı yaşayan çocukların ebeveynlerinin tutum ve davranışlarının şu şekilde olduğu görülmüştür: kardeşlere zaman ayırma konusunda eşitsizlik yapılması, ilginin küçük çocuğa çevrilmesi ve küçük çocuğun anneye uyuması. Bu sonuçtan yola çıkarak belirtilen ebeveyn tutum ve davranışlarının çocukların yaşadığı kardeş kıskançlığı düzeyini artırabileceği söylenebilmektedir. Yapılan bir çalışmada Volling, Jackey ve Kennedy (2010) kardeş kıskançlığının gelişimini araştırmışlardır. Laboratuvar ortamında yaptıkları deneyler ile anne -büyük çocuk-küçük çocuk etkileşimini ve baba-büyük çocuk- küçük çocuk etkileşimini gözlemlemişlerdir. Ebeveynlerden bilinçli olarak dikkatlerini bir çocuğa yöneltmelerini istemişlerdir. Bu durumda diğer çocuğun, ebeveynlerinin kardeşiyle daha fazla ilgilenmesinden dolayı üzüntü ve öfke duyduğunu bulgulamışlardır. Sevilen ebeveynin diğer kardeşe daha fazla ilgi göstermesi durumunda kıskançlık duyguları geliştirebileceğini belirtmişlerdir. Yapılan araştırmanın bulgularının belirtilen araştırmayı desteklediği söylenebilir.

Araştırmada kardeş kıskançlığının belirtileri olabilecek davranışlar ebeveynlerden alınan görüşlere göre belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kardeş kıskançlığı görülen gruptaki ebeveynlerin

görüşlerinin şu şekilde olduğu görülmüştür: çocuklarda daha çok eşyalarını paylaşmak istememe, gerileme davranışları, fiziksel şiddet davranışları ve büyük çocuğun kendini diğer çocukla karşılaştırması. Yiğen (2005) yaptığı çalışmada 3-6 yaş arası çocuklardaki kardeş kıskançlığını değerlendirmiştir. Çalışma kapsamında ulaştığı örneklemdeki kardeşi olan çocuklarda %38,9 oranında kardeşine yönelik zarar verici davranma davranışının, %52,9 oranında kardeşi ile oyuncaklarını paylaşmama davranışının, %22,1 oranında parmak emme davranışının olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında ulaşılan çalışmanın sonuçları ve yapılan çalışmanın sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. (Şipal, vd., 2012) yaptıkları araştırmada aralarında yaş farkı olan kardeşlerde yarış ve rekabetin olmasının kardeş kıskançlığını işaret eden bir durum olarak ifade etmişlerdir. Kardeş kıskançlığı görülen çocuklarda büyük çocuğun kendini küçük çocukla karşılaştırması belirtilen araştırmayı destekler niteliktedir.

Kardeş kıskançlığı göstermeyen ya da düşük düzeyde gösteren çocukların ebeveynlerine yöneltilen sorular aracılığıyla kardeş kıskançlığı düzeyinin az olduğuna işaret eden çocuk tutum ve davranışları araştırılmıştır. Ebeveynler; çocuklarında eşya paylaşma, vurma/zarar verme davranışının olmaması, büyük çocuğun kendini küçük çocukla kıyaslamaması ve çocukların beraber oyun oynaması davranışlarını gözlemlediklerinden dolayı kardeş kıskançlığı olmadığını ve/veya daha az düzeyde olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışmada ebeveynlerin kardeş kıskançlığı karşısında bu durumu azaltabilmek için hangi tutum ve davranışları sergiledikleri araştırılmıştır. Çocuklarında kardeş kıskançlığı görülen ebeveynlerin görüşlerinin şu şekilde olduğu görülmüştür: büyük çocukla konuşmak, büyük çocukla daha fazla vakit geçirmeye çalışmak, ihtiyaçları aynı anda karşılamaya çalışmak, büyük ve küçük çocuğun birlikte dahil olduğu etkinlikler yapmak. Gitti (2024) yaptığı çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların kardeş kıskançlıklarını ve annelerinin müdahale yöntemlerini araştırmıştır. Annelerin çocuklarının fiziksel şiddet davranışları karşısında daha çok konuşma/empati kurdurma yolunu seçtiklerini; sözel şiddet davranışları karşısında konuşma/empati kurdurma, kıskanan çocuğa daha fazla zaman ayırma yöntemlerini seçtiklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada araştırmacı çocukların kişisel eşyalara saldırı davranışında annelerin yine konuşma/empati kurdurma yolunu ve kardeşlere aynı eşyadan temin etme yöntemini seçtiklerini bulgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında yapılan araştırmayla belirtilen araştırmanın bulgularının benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Çalışmada anne ve babaların kardeş kıskançlığı ile ilgili görüşlerinin nasıl farklılık gösterdiği araştırılmaya çalışılmıştır. Fakat ulaşılan sonuçlarda anne-babaların görüşlerinde çok fazla farklılık olmadığı benzer içerikler taşıdığı ve anne-babaların görüşlerinin birbirlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Çalışmada bazı yönlerden sınırlılıklar olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamında araştırmanın odak noktası olan okul öncesi dönem çocuklarının kardeş kıskançlığı durumlarını tespit etmek amacıyla öncesinde herhangi bir test veya ölçek uygulanmamıştır. Ebeveynlerin kendi gözlem ve görüşlerine göre anne babalar kardeş kıskançlığı görülen aileler ve görülmeyen aileler olarak belirlenmiştir. Daha sonra çocuklarında kardeş kıskançlığı olduğuna dair ya da olmadığına dair sorular yöneltilmiştir. Bu yönden bakıldığında kardeş kıskançlığının tespiti için herhangi bir nicel veri toplanmaması araştırma açısından sınırlılık oluşturmaktadır. Diğer sınırlılıklar ise anne-baba sayısının eşit dağılmaması ve kardeş kıskançlığı görülen ve görülmeyen gruptaki ebeveyn sayısının eşit dağılmamasıdır. Ayrıca çalışmanın sonuçları açısından örneklem çeşitliliğinin de yetersiz olduğu düşünülmektedir. Araştırma bulgularında ebeveyn tutum ve davranışlarının net olarak ifade edilmesinin, kullanılan dilin açık ve anlaşılır olmasının ise elde edilen sonuçların uygulanabilirliğini arttıracığına inanılmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma kapsamında farklı anne baba tutum ve davranışlarının kardeş kıskançlığını etkilediğini söylemek mümkündür. Kardeş kıskançlığının ise çocuğu içinde bulunduğu gelişim dönemi içerisinde etkilediği ve bunun ileriki gelişim dönemlerine yansıyabileceği düşünülmektedir. Daha önceki yapılan araştırmalar kardeş ilişkilerinin bireyleri ileriki dönemlerinde farklı şekillerde etkileyebileceğini göstermiştir. Eminoglu (2021) yaptığı çalışmada, kardeş ilişkilerini anne baba tutumları ve diğer değişkenler açısından incelemiştir. Kardeş ilişkilerinin ve bunu etkileyen anne baba tutumlarının kardeşleri ileriki dönemlerde etkileyebileceği sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir araştırmada Aytaç Bakkaloğlu (2021) yaptığı çalışmada çocukluktan yetişkinliğe uzanan kardeş ilişkilerini araştırmıştır. Çocukluk çağında kardeşiyle tartışmalar yaşayan katılımcıların çoğunluğunun hayatlarında daha fazla tartışmalar yaşadığı sonucunu bulgulamıştır. Kardeşler arasında kıskançlığın olmasının da kardeş ilişkilerini etkileyen bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında okul öncesi dönemde kardeşine karşı yoğun olarak kıskançlık duygusunu hisseden çocukların hem içinde bulunduğu gelişim döneminde hem de ileriki dönemlerinde çeşitli olumsuzluklar yaşamaması adına konuya müdahale edilmesi önem taşımaktadır.

ÖNERİLER

Yapılan çalışmada kardeş kıskançlığıyla ilgili olarak ebeveynler arasında davranış ve tutum farklılıkları olduğu görülmüştür. Bu davranış ve tutumların incelenerek ele alınmasının kardeş kıskançlığını önleme ve kıskançlığa müdahale konusunda ipuçları oluşturacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın okul öncesi dönem içerisinde çocuğu olan anne babalara, okul öncesi

öğretmenlerine ve bu kademede çalışan okul psikolojik danışmanları/rehber öğretmenlere fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlere küçük çocukları doğduktan sonra büyük çocuklarına karşı ilgi ve zaman ayırma konusunda mümkün olduğunca aynı şekilde yaklaşmaları, mümkün değilse bunu çocuğa hissettirmeden yapmaları, çocuklarına mümkün olduğunca eşit şekilde yaklaşmaları, çocuk bakımının sadece annelere bırakılmadan babanın da çocuk bakımına dâhil olarak çocuklar arasında ilgi ve zaman açısında denge kurmaları önerilmektedir. Ayrıca anne babalara özellikle çocuklarının yanlarında çocuklar arasında kıyaslama/karşılaştırma yapmamaları, çevredeki ilişkili kişileri konuyla ilgili bilgilendirmeleri önerilmektedir. Küçük çocuk doğmadan önce büyük çocukta yoğun olarak kardeş kıskançlığı gelişmemesi adına ebeveynlerin konuyla ilgili bilgi eksikliklerinin giderilmesinin; kardeş kıskançlığının olduğu durumda ise anne babaların neler yapabilecekleri konusunda bilgilendirilmelerinin okul psikolojik danışmanları aracılığıyla yapılmasının faydalı olacağına inanılmaktadır.

Bu araştırmada çocukların kişilik ve karakter özellikleri hakkında veri toplanmak istenmiş fakat toplanamamıştır. Konuyla ilgili gelecekte yapılması planlanan çalışmalara çocukların kişilik ve karakter özellikleri de dahil edilebilir. Özellikle, çocukların kişilik özellikleri ve doğuştan gelen bireysel farklılıklar da göz önünde bulundurulabilir. Ayrıca, ebeveynlerin sosyoekonomik durumları ve kültürel arka planlarının kardeş kıskanması üzerindeki etkisi araştırılabilir. Ebeveynlerin tutumları kadar, çocuklara yönelik özel eğitim programları veya aile içi iletişim stratejileri geliştirilmelidir. Bu tür programlar, kardeş kıskanmasının daha etkin bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir. Kardeş kıskanmasının tespitinde daha objektif ölçüm araçları kullanılabilir. Çocukların duygusal ve davranışsal tepkilerini ölçen çeşitli ölçekler veya gözlem formları kullanılabilir. Okul öncesi öğretmenleri ve ebeveynler için düzenlenecek eğitim programları, onlara çocuklar arasındaki kıskanmayı nasıl etkili bir şekilde yönetebilecekleri konusunda yardımcı olabilir. Bu tür eğitimlerin, ebeveynlerin daha bilinçli ve eşit tutumlar sergilemelerine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Son olarak konuyla ilgili ileriki zamanda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara katılımcı sayısının ve türünün (örneğin çocuklar) artırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Angın, E., & Erden, G. (2019). Otizm ve kardeşlik deneyimi: Kardeşlik ilişkisi ve psikolojik uyum üzerine bir derleme. *Nesne*, 7(14), 127–135. <https://doi.org/10.7816/nesne-07-14-08>
- Aytaç Bakkaloğlu, T. M. (2021). *Change and continuity in sibling relationships from childhood to emerging adulthood: A qualitative study* (Yayın No. 698969) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve ergenlerde ruh sağlığı* (4.baskı). Anı Yayıncılık.
- Bowes, L., Wolke, D., Joinson, C., Lereya, S. T., & Lewis, G. (2014). Sibling bullying and risk of depression, anxiety, and self-harm: A prospective cohort study. *Pediatrics*, 134(4), e1032–1039. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-0832>
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2024). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (35. baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Cicchetti, C. (2016). *Developmental psychopathology* (4th Edt). Wiley.
- Dağcıoğlu, B. F. (2018). The effects of the new baby on the older sibling. *Ankara Medical Journal*, 18(3), 286-299. <https://doi.org/10.17098/amj.461653>
- Donat Bacioğlu, S. (2018). 0-6 Yaş bebeklik ve erken çocukluk dönemi uyum ve davranış problemleri. Savi Çakar, F. (Ed.), *Yaşam dönemleri ve uyum sorunları* içinde (3. baskı, s. 119-165). Pegem Akademi.
- Dunn, J. (2015). Siblings. In Grusec, J., Hastings, P. (Eds). *Handbook of Socialization: Theory and Research* (pp.182-201). 2nd ed . Guilford.
- Er, H., & Sarıçam, H. (2016). *Ebeveynlerin kardeş kıskançlığı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi ve çözüm önerileri*. V. Sakarya'da Eğitim Araştırmaları Kongresi, Sakarya, Türkiye.
- Erginoğlu, E. S. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Yayın No.396152) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Fuller, E. (2019). *Influences on the sibling relationship: The relationship between attachment style and the sibling relationship, and the moderating effect of living in a household with an ill child*. (Yayın No: 13877813) [Yüksek Lisans Tezi, Tufts University]. ProQuest.
- Gitti, D. (2024). *Okul öncesi dönem çocuklarında kardeş kıskançlığının belirlenmesi ve annelerin müdahale yöntemlerinin incelenmesi* (Yayın No. 867634) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Harrist, A. W., Achacoso, J. A., John, A., Pettit, G. S., Bates, J. E., & Dodge, K. A. (2014). Reciprocal and complementary sibling interactions: Relations with socialization outcomes in the kindergarten classroom. *Early Education and Development*, 25(2), 202–222. <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.848500>
- Hart, S. L. (2018). Jealousy and attachment: Adaptations to threat posed by the birth of a sibling. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 12(4), 263–275. <https://doi.org/10.1037/ebs0000102>
- Hart, S. L. (2020). Jealousy. In *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development* (pp.1-13) <https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad162>
- Hart, S. L. (2024). *Attachment and parent-offspring conflict. origins in ancestral contexts of breastfeeding and multiple caregiving*. Cambridge University Press.

- Howe, N., Recchia, H., & Kinsley, C. (2023). Sibling relations and their impact on children's development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 2, 1-20.
- Kararmak, Ö., & Aydoğan, D. (2024). Bireysel psikoloji: A. Adler. Gençtanırım Kurt, D. & Çetinkaya Yıldız, E. (Ed.), *Kişilik kuramları* içinde (9. Baskı, s. 150-188). Pegem Akademi.
- Kayrak, M. E., Çaplı, M., Aksakallı, G., & Karaaziz, M. (2023). Kıskançlık duygusu ile ilgili bir derleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(3), 1079-1090. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1071433>
- Kolak, A. M., & Volling, B. L. (2011). Sibling jealousy in early childhood: longitudinal links to sibling relationship quality. *Infant and Child Development*, 20(2), 213-226. <https://doi.org/10.1002/icd.690>
- Kramer, L. (2014). Learning emotional understanding and emotion regulation through sibling interaction. *Early Education and Development*, 25(2), 160-184. <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.838824>
- Loeser, M. K., Whiteman, S. D., & McHale, S. M. (2016). Siblings' perceptions of differential treatment, fairness, and jealousy and adolescent adjustment: a moderated indirect effects model. *Journal of Child and Family Studies*. 25(8), 2405-2414. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0429-2>
- Otrar, M., & Kurt Kaya, B. (2021). Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği kısa formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 53(53), 157-181. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.653473>
- Qian, G., Li, R., Yang, W., Li, R., Tian, L., & Dou, G. (2021). Sibling jealousy and temperament: The mediating effect of emotion regulation in China during COVID-19 pandemic. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 729883. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.729883>
- Sargın, A. (2015). *Çocuklarda ruh sağlığı* (3. baskı). Eğitim Yayınevi.
- Sawyer, K. S., Denham, S., Denham, S., Blair, K., Blair, K., & Levitas, J. (2002). The contribution of older siblings' reactions to emotions to preschoolers' emotional and social competence. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 182-212. https://doi.org/10.1300/J002v34n03_01
- Saygılı, S. (2012). *Çocuk psikolojisi* (1.baskı). Nesil Digital Yayıncılık.
- Seven, S. (2018). *Çocuk ruh sağlığı* (5. baskı). Pegem Akademi
- Şipal, F. R., Yeğengil, C., & Toka, N. (2012). Okul öncesi dönemde aralarında yaş farkı olan ve ikiz kardeşler arasındaki kıskançlığın karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(5), 55-68.
- Toker, A. (2022). Sosyal bilimlerde nitel veri analizi için bir kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(Özel sayı 1), 319-345
- Volling, B. L., McElwain, N. L., & Miller, A. L. (2002). Emotion regulation in context: The jealousy complex between young siblings and its relations with child and family characteristics. *Child Development*, 73(3), 581-600. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00425>
- Volling, B. L., Kennedy, D. E., & Jackey, L. M. H. (2010). The development of sibling jealousy. S. L. Hart & M. Legerstee (Ed.), *Handbook of jealousy: Theory, research, and multidisciplinary approaches* içinde (s. 387- 417). Wiley Blackwell. doi: <https://doi.org/10.1002/9781444323542.ch17>

- Volling, B. L., Yu, T., Gonzalez, R., Kennedy, D. E., Rosenberg, L., & Oh, W. (2014). Children's responses to mother–infant and father–infant interaction with a baby sibling: Jealousy or joy? *Journal of Family Psychology*, 28(5), 634–644. <https://doi.org/10.1037/a0037811>
- Volling, B. L., Oh, W., Gonzalez, R., Bader, L. R., Tan, L., & Rosenberg, L. (2023). Changes in children's attachment security to mother and father after the birth of a sibling: Risk and resilience in the family. *Development and Psychopathology*, 35(3), 1404–1420. <https://doi.org/10.1017/S0954579421001310>
- White, G. L., & Mullen, P. E. (1989). *Jealousy: Theory, research, and clinical strategies*. New York: Guilford Press.
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2012). *Kişilik kuramları* (6. baskı). Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin.
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak il merkezinde yuvaya giden 3-6 yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi* (194304) [Yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yuvacı, M., & Ceylan, Ş. (2024). Erken çocukluk döneminde kardeş kıskançlığı temalı resimli çocuk kitaplarına yönelik bir analiz. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 7(2), 222–239. <https://doi.org/10.55150/apjec.1448607>
- Yüksek Usta, S., & Köçer, G. (2022). Kardeş kıskançlığı ve kardeşe uyum sorunu yaşayan çocuklar için Bibliyoterapi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 204–228. <https://doi.org/10.24130/eccdjecs.1967202261382>